

نمایه سفینه، دوره پنجم (شماره ۱۷ تا ۲۰)

حمید سلیم‌گندی*

با همکاری صدیقه شاکری**

۱. مقدمه

۱-۱) رشد روز افزون تولید اطلاعات، ایجاب می‌کند تا برای بازیابی اطلاعات از شیوه‌ها و روشهای مختلفی استفاده شود. یکی از ابزارها و روشهای بسیار مؤثر در امر شناسایی، جستجو و بازیابی اطلاعات مورد نیاز از میان انبوه اطلاعات، نمایه است.

نمایه (= Index) در اصطلاح کتابداری، راهنمایی برای مواد یا مطالبی است که به ترتیبی غیر از ترتیب اصلی مواد یا مطالب، تنظیم یافته باشد. نمایه موضوعی^۱ عبارت از کلیدواژه‌های موضوعی است که برحسب حروف الفبا تنظیم می‌شود و شماره صفحه یا صفحات حاوی آن موضوع، در مقابل آن قرار می‌گیرد.^۲

۱-۲) بر اساس آنچه در استانداردهای نمایه‌سازی ایزو ۹۹۹-۱۹۹۶ آمده است،

* کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، عضو هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

2. Subject Index.

۲. نک: اصطلاحات کتابداری. پوری سلطانی، فروردین راستین. ویرایش دوم، ذیل واژه نمایه.

هدف از نمایه، فراهم کردن ابزارهای کارآمد برای کمک به کاربر در پیدا کردن اطلاعات درون مدرک است.^۱

۱-۳) روش نمایه سازی: برای تهیه نمایه موضوعی مقالات منتشر شده در چهار شماره فصلنامه سفینه، متن مقالات و گزارشهای معرفی کتاب و بایسته های پژوهشی، مطالعه و کلید واژه هایی از متن استخراج یا متناسب با متن، انتخاب شده است. با توجه به فشردگی موضوعات مطرح شده در مقالات، از موضوعاتی که به طور متوسط در حد یک پاراگراف بلند - حدود نیم صفحه - ارائه شده باشند، کلید واژه ها انتخاب شده و در نمایه به عنوان مدخل وارد شده اند. البته اگر به موضوعی در حد یک پاراگراف ۲ یا ۳ سطری پرداخته شده و نکته یا نکات اساسی موضوع ذکر شده باشد، به عنوان مدخل در نمایه وارد شده است. در صورت ضرورت، از عناوین مقالات نیز کلید واژه انتخاب شده است.

۱-۴) ویژگیها و ساختار: در مجموع، ۲۵ مقاله، ۵ گزارش و معرفی و ۳ مورد نکته ها و بایسته های پژوهشی و ۳ مورد تحقیق و تصحیح اسناد و متون در موضوعات کلی قرآن، کتاب اصول کافی، شیخ کلینی و موضوعات مرتبط، نمایه سازی شده است.

نمایه حاضر به لحاظ پوشش زمانی، ۴ شماره فصلنامه سفینه، از شماره ۱۷ (زمستان ۱۳۸۶) تا شماره ۲۰ (پاییز ۱۳۸۷) یعنی یک دوره یکساله را شامل می شود. همچنانکه در شماره پیشین، وعده شده بود در پایان شماره بیستم، در همکرد نمایه های شماره های قبل به صورت مستقل چاپ و منتشر خواهد شد که شامل چکیده های فارسی، عربی، انگلیسی مقاله ها نیز می باشد.

- ساختار نمایه نیز شامل: ۱. نمایه عناوین در دو بخش: الف به ترتیب

۱. اصول نمایه سازی بر اساس استاندارد ایزو ۹۹۹-۱۹۹۶، تهیه و تدوین: ماندانا صدیق بهزادی با همکاری شیرین تعاونی (خالقی). تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۱، ص ۵.

شماره‌های ۱۷ تا ۲۰ سفینه و ب. به ترتیب الفبای عنوان، ۲. نمایه پدیدآور و ۳. نمایه موضوع است.

- در نمایه پدیدآور ذیل نام هر پدیدآور، در صورتی که او نقشی غیر از مؤلف داشته باشد، نقش خاص پدیدآور در قلاب [] آورده شده است.

- در مورد گزارشهای معرفتی کتاب - که معمولاً عنوان خاصی ندارد - در نمایه پدیدآور، پس از عنوان کتاب، نشریه یا پایان نامه معرفتی شده در قلاب []، معرفتی کتاب، معرفتی نشریه یا معرفتی پایان نامه آمده است. در نمایه عنوان نیز پس از عنوان و مؤلف کتاب یا نشریه یا پایان نامه معرفتی شده در داخل قلاب، از عبارت [معرفی کتاب] [معرفی نشریه] [معرفی پایان نامه] استفاده شده است.

- برای جلوگیری از تکرار واژه‌ها در مدخلها از نشانگر « ~ » استفاده شده است.
- حتی المقدور صورت مفرد واژه‌ها به کار رفته و در هنگام ضرورت استفاده از واژه‌های جمع، شکل جمع سالم به کار برده شده است که لااقل از ردیف الفبایی شکل مفرد فاصله نداشته باشد؛ مانند: راویان، نایبان به جای رواة یا نواب؛ و یا از پسوند «ها-های» در داخل قلاب [] استفاده شده است. بنابراین پسوند «ها» در ترتیب الفبا قرار نمی‌گیرد. مانند: فهرست [ها].

- در صورتی که شکل جمع مکسر کلمه‌ای رایج بوده، ناگزیر از جمع مکسر استفاده شده است؛ مانند: مشایخ، اصول اربعمائه، اصول فقه.

- برای تسهیل و تسریع در بازیابی اطلاعات از ارجاعات «نگاه کنید به» با علامت «>» و «نیز نگاه کنید به» با علامت «>>» استفاده شده است.

- در صورتی که از پاورقی‌ها نیز نمایه یا کلید واژه موضوعی انتخاب شده باشد، حرف (پ) در کنار شماره صفحات به کار رفته است.

- از عبارات عربی، کلید واژه فارسی تهیه شده است.

- ال (الف و لام) حرف تعریف در ردیف الفبا محسوب نشده است؛ جز در موارد

خاص و اسم اشهر.

- مهم‌ترین اصل در نمایه، بازیابی اطلاعات با سرعت و دقت مطلوب، در یک مجموعه هماهنگ شده است. لذا برای رعایت هماهنگی، زبان مصنوعی و واژگان مهار شده بیش از زبان طبیعی کاربرد دارد؛ ولی در بازیابی متن‌های آزاد، با توجه به نوع مخاطبان، به نظر می‌رسد تلفیقی از زبان طبیعی و زبان مصنوعی لازم است. در این میان، ارجاعات نقش ویژه‌ای پیدا می‌کند.

بنابراین، با توجه به تأکید بر استفاده بیشتر و به‌کارگیری زبان طبیعی در نمایه، وجود برخی ناهماهنگی‌ها بین کلیدواژه‌های نمایه دوره‌های قبل و نمایه دوره ۵ ناگزیر می‌باشد. امید که در نمایه در هم‌کرد دوره‌ای پنجگانه - که ۲۰ شماره سفینه را در بردارد - با ارجاعات مناسب، هماهنگی بیشتری ایجاد شود و ضمن تأکید بر استفاده کاربردی به طریق زبان طبیعی، از زبان مصنوعی و واژگان مهار شده نیز بهره گرفته شود تا به عنوان نمایه‌ای استاندارد در حوزه علوم اسلامی مطرح شود و در کلاسهای درسی و دانشگاهی نیز به مثابه الگویی عملی برای دانشجویان، مورد استفاده قرار گیرد.

- به منظور پرهیز از عبارت‌سازی، از برخی تک واژه‌ها به عنوان واژه توضیحی در داخل پرنتر استفاده شده است. مثلاً امام (واژه) که در این مدخل، کلمه «امام» به لحاظ بررسی واژگانی مورد نظر بوده است و واژه توضیحی و ترتیب الفبایی قرار نگرفته است.

- معمولاً در ساختار نمایه‌های موضوعی، از کد عناوین مقالات استفاده می‌شود و در مقابل هر کلید واژه موضوعی، شماره‌های مربوط به عناوین مقالات مختلف ارائه می‌شود. جستجوکننده باید ضمن مراجعه به مشخصات ارائه شده در مقابل کد عناوین مقالات، به اصل مقاله مراجعه کند و با توزیع در کل مقاله، موضوع مورد نظر را بیابد.

در این نمایه به دو دلیل، از کد عنوان و ارجاع به کد عناوین، استفاده نشده است:

۱. فقط یک عنوان نشریه در نمایه‌سازی مطرح بوده است. ۲. تسریع و تسهیل در

بازیابی اطلاعات، مبنای اصلی این نمایه است؛ لذا در مقابل هر کلید واژه به ترتیب «شماره نشریه / شماره صفحه یا صفحات موضوع» آورده شده است. بنابراین مراجعه کننده مستقیماً به صفحه یا صفحات موضوع مورد نظر راهنمایی می شود. در صورتی که موضوع مورد نظر در چند صفحه متوالی باشد، میان شماره صفحات از خط فاصله استفاده شده است. مانند ۲۰۶-۱۷/۲۰۳ یعنی سفینه شماره ۱۷ صفحات ۲۰۳ تا ۲۰۶.

در مواردی که معرفی، نقد و بررسی و یا موضوعی خاص درباره کتاب، رساله، پایان نامه یا نشریه خاصی مطرح بوده، عنوان مدرک، مدخل واقع شده و کلمه کتاب، رساله، پایان نامه یا نشریه در داخل قلاب [] نوشته شده است. - به طور کلی آنچه داخل قلاب قرار گرفته است، در ردیف ترتیب الفبایی قرار نمی گیرد. مثال: [رساله] ارجاء، [کتاب] البضاعة المزجاة.

* * *

مطمئناً میزان آشنایی نمایه ساز به موضوعات نمایه بسیار حائز اهمیت است و به تناسب میزان آشنایی با موضوع، ضریب دقت در تعیین کلید واژه های اصلی با بار اطلاعات لازم و توجه به ریزش اطلاعات کاذب، بالاتر خواهد بود. در تهیه این نمایه تقریباً همه شرایط مذکور لحاظ شده و سعی شده است با تسلط نسبت به موضوعات علوم قرآنی و حدیث - با توجه به تحصیلات کارشناسی نگارنده در رشته الهیات و معارف اسلامی - نمایه نسبتاً جامعی تدوین گردد. در عین حال، هیچ ادعایی بر عدم رخداد سهو و خطا و اشتباه در نمایه نشده است. به همین دلیل، از بزرگواران و صاحب نظران در رشته های علوم قرآن و حدیث و علوم کتابداری و اطلاع رسانی و دیگر پژوهشگران تمنا دارد با تذکرها و راهنمایی های خود، نگارنده را در تهیه و تدوین نمایه های شماره های بعدی، یاری فرمایند.